

داعش به روسیه می‌آید

به قلم [آنا بورشچفسکایا \(/fa/experts/ana-bwrshchfskaya-0/\)](#)

۹ آوریل ۲۰۲۴

همچنین دست‌یافتنی به

[\(English \(/policy-analysis/islamic-state-comes-russia](#)

درباره نویسنده



[آنا بورشچفسکایا \(/fa/experts/ana-bwrshchfskaya-0/\)](#)

آنا بورشچفسکایا هموند ارشد انستیتو واشگتن برای سیاست شرق نزدیک و هموند «بنیاد اروپایی دموکراسی» است. او قبلاً با «شورای آتلانتیک» و «انستیتو پیترسون برای اقتصاد بین‌المللی» و نیز به عنوان تحلیلگر برای یک پیمانکار نظامی آمریکایی در افغانستان کار کرده است.



مقاله‌ها و دیدگاه‌ها

تصمیم مسکو به مداخله نظامی در سوریه به افراط‌گرایی بیشتر در روسیه و استخدام تروریست از میان مسلمانان این کشور منجر شده و روش دولت روسیه در داخل و خارج در مقابل افراطیان کمکی به بهبود این وضعیت نکرده است

در ۲ تیر ۱۳۹۴ ابومحمد العدنانی سخنگوی رسمی گروه تروریستی داعش تشکیل یک ولایت تازه در قفقاز شمالی روسیه را اعلام کرد. این اعلامیه یک نقطه عطف بود آن‌گونه که خبرگزاری‌ها در آن زمان می‌گفتند تا پیش از آن هرگز این گروه در داخل روسیه ادعای قلمرو نکرده بود. با این وجود این موضوع شانه‌ای از مشکل بزرگ‌تری بود چون اعلامیه العدنانی درست چند روز پس از بیعت رسمی ادعایی هزاران جنگجوی مسلمان در مناطق آشوب‌زده روسیه (داغستان چچن اینگوش و کاباردینو-بالکاریا چهار ولایت "امارت قفقاز" که نیرومندترین گروه جهادی روسیه به شمار می‌رود) با داعش منتشر شده بود. اعلامیه تیرماه العدنانی از دو نظر مهم بود چون پرسش‌هایی درباره میزان نفوذ داعش در روسیه برانگیخت و از احتمال پایان امارت قفقاز حکایت می‌کرد.

پیشینه این مهم‌ترین گروه جهادی روسیه به منازعات فرقه‌ای دو دهه گذشته در قفقاز شمالی روسیه برمی‌گردد. این جریان به نوبه خود محصول فروپاشی اتحاد شوروی و تلاش کرملین برای کنترل بر مناطق دورافتاده‌ای است که هر روز ملتهب‌تر می‌شود. البته مشکلات مسکو با قفقاز شمالی پدیده‌ای تازه نیست.

این مقاله نخستین بار در شماره پاییز/زمستان ۲۰۱۵ (<http://www.securityaffairs.org/>) ژورنال (<http://www.securityaffairs.org/>)

<http://www.securityaffairs.org/>) امور (<http://www.securityaffairs.org/>) امنیت

<http://www.securityaffairs.org/>) بین (<http://www.securityaffairs.org/>)

<http://www.securityaffairs.org/>) المللی (<http://www.securityaffairs.org/>) منتشر شده است.

داعش به روسیه می‌آید

در ۲ تیر ۱۳۹۴ ابومحمد العدنانی سخنگوی رسمی گروه تروریستی داعش تشکیل یک ولایت تازه را در قفقاز شمالی روسیه اعلام

کرد^۱ این اعلامیه یک نقطه عطف بود. ان‌گونه که خبرگزاری‌ها در آن زمان می‌گفتند تا پیش از آن هرگز این گروه در داخل روسیه ادعای قلمرو نکرده بود^۲ در عین حال این موضوع نشانه‌ای از مسئله‌های بزرگ‌تر هم بود^۳ درست چند روز پیش از اعلامیه العدنانی گزارشی‌هایی درباره بیعت رسمی هزاران جنگجوی مسلمان در مناطق ملتهب روسیه یعنی داغستان چچن اینگوش و کاباردینو-بالکاریا (چهار ولایت "امارت قفقاز" که نیرومندترین گروه جهادی روسیه است) با داعش منتشر شد^۴ این اقدام یادآور اعلامیه دیگری از چندین جنگجوی ارشد این امارت در آذر ۱۳۹۳ بود^۵

اعلامیه العدنانی در تیرماه از این نظر مهم بود که پرسش‌هایی را درباره میزان نفوذ داعش در روسیه برانگیخت^۶ اما از این جهت هم اهمیت داشت که از احتمال پایان امارت قفقاز حکایت می‌کرد^۷

ظهور امارت

این مهم‌ترین گروه جهادی روسیه ریشه در منازعات فرقه‌ای دو دهه گذشته در قفقاز شمالی روسیه دارد^۸ این مناقشه به نوبه خود محصول فروپاشی اتحاد شوروی و تلاش کرملین برای کنترل بر مناطق دورافتاده‌ای است که هر روز ملتهب‌تر می‌شود^۹

البته مشکلات مسکو با قفقاز شمالی پدیده‌ای تازه نیست^{۱۰} از نگاه تاریخی دولت روسیه این منطقه را که زیر سلطه قبایل و طوایفی بوده که در مستقل ماندن سرسخت بوده‌اند از طریق کوچ دادن‌های اجباری و تبعید کنترل کرده است^{۱۱} مردم این منطقه به طور سنتی صوفیان میانرو و اغلب چچن داغستانی و چرکسی بوده‌اند که در برابر سلطه تزار مقاومت می‌کردند و هزارگاهی دست به شورش می‌زدند. حتی پس از آنکه کرملین در اواخر سال‌های ۱۸۰۰ آن‌ها را در امپراتوری روسیه ادغام کرد^{۱۲} این شورش‌ها به نوبه خود به سرکوب شدید از سوی مسکو انجامید^{۱۳} از این رو در فوریه ۱۹۴۴ (بهمن ۱۳۲۲) ژوزف استالین رهبر شوروی حدود ۱٫۴ میلیون سکنه قفقاز شمالی را به بهانه کاذب همکاری با نازی‌ها به گولاگ‌های سیبری تبعید کرد^{۱۴} از بین حدود یک دوجین ملیت‌های مختلف که این گروه را تشکیل می‌داد چچن‌ها بزرگ‌ترین آن‌ها بودند^{۱۵} این تبعیدها هولناک بود و هویت آن‌ها را تغییر شکل داد و چچن‌ها کم‌کم خود را به جای یک طایفه یک ملت چچنی متمایز دانستند^{۱۶}

وقتی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ (۱۳۷۰) فرو پاشید جوهر دودایف رهبر محلی با الگوبرداری از بقیه بخش‌های شوروی استقلال "جمهوری چچنی ایچکریا" را اعلام کرد^{۱۷} اما برخلاف جاهایی مانند قرقیزستان و ترکمنستان این اعلامیه نه با موافقت مسکو بلکه با پاسخ نظامی روبه‌رو شد^{۱۸} در آن زمان مشاوران بوریس یلتسین رئیس‌جمهور وقت روسیه معتقد بودند که جلوگیری از استقلال چچن برای حفظ تمامیت فدراسیون تازه‌تاسیس روسیه ضروری است و پیروزی نظامی بر چچن‌ها تقویت ریاست‌جمهوری در حال زوال یلتسین را به دنبال خواهد داشت^{۱۹} اما معلوم شد این توصیه بسیار اشتباه بوده و جنگی که در پی آن بین مسکو و چچن در گرفت برای کرملین سخت و پرهزینه بود^{۲۰} در طرف چچنی هم "آرمان ملی‌گرایانه پیشین به آرمانی اسلامی با یک مولفه جهادی تبدیل شد"^{۲۱}

بعد از یک دوره کوتاه بی‌دولتی در سال ۱۹۹۹ (۱۳۷۸) در پی زنجیره‌ای از بمب‌گذاری آپارتمان‌ها در مسکو کرملین جنگ دوم با چچن را اعلام کرد^{۲۲} تا امروز معلوم نشده که در نهایت چه کسی مسوول آن انفجارها بود اما دولت روسیه به سرعت چچنی‌ها را مقصر اعلام کرد^{۲۳} جنگی که آغاز شد به داغستان در مجاورت چچن هم گسترش یافت و گرچه جنگ به‌طور رسم در سال ۲۰۰۰ (۱۳۷۹) به پایان رسید اشغال نظامی روسیه و مقاومت اسلام‌گرایان تا مدت‌ها بعد ادامه داشت^{۲۴}

در اکتبر ۲۰۰۷ (مهر ۱۳۸۶) دوکو عمروف رئیس‌جمهور جمهوری ایچکریا به‌طور رسمی تاسیس امارت قفقاز را اعلام کرد که یک سازمان مادر برای متحد کردن *جماعت‌های شبه‌نظامی* (یگان‌های جنگجو) در قفقاز شمالی بود^{۲۵} اما دستورکار آن هم محلی بود و هم جهانی^{۲۶} عمروف در آن زمان اعلام کرد که: "دشمن ما تنها روسیه نیست بلکه هر کسی است که با اسلام و مسلمین می‌جنگد"^{۲۷} سخنان عمروف نشانه‌ای روشن از ماهیت فراملی ایدئولوژی اسلام‌گرایی بود که به طور فزاینده از مرزها عبور می‌کرد و به مقاومت چچن جان می‌بخشید^{۲۸}

خشونت در این منطقه به رشد خود ادامه داد و در آوریل ۲۰۰۹ (فروردین ۱۳۸۸) امارت قفقاز پیروی خود را از جهاد جهانی اعلام کرد و با بازیگر برتر تروریسم آن روزها یعنی القاعده دست بیعت داد^{۲۹} کمتر از یک سال بعد در ژوئن ۲۰۱۰ (خرداد ۱۳۸۹) دولت آمریکا به این چرخش اذعان کرد و وزارت خارجه آمریکا با استفاده از فرمان اجرایی ۱۳۲۲۴ رئیس‌جمهور شخص عمروف را در فهرست ویژه تروریست‌های جهانی قرار داد^{۳۰}

اما امارت قفقاز با آنکه شرکای جهانی داشت ترجیح می‌داد محلی اقدام کند^{۳۱} عمروف خودش به اهداف داخلی بیش از اهداف بین‌المللی اولویت می‌داد گرچه دومی با رویکرد القاعده سازگارتر بود^{۳۲} افزون بر این گروه او بیشتر از راه فعالیت تبهکارانه محلی خودش را تامین مالی می‌کرد و بیشتر و بیشتر نیروهای دولتی روسیه را هدف می‌گرفت گرچه همزمان با حملات پرسروصدا بر ضد غیرنظامیان در روسیه کسب شهرت می‌کرد^{۳۳} برای نمونه بمب‌گذاری نوامبر ۲۰۰۹ (آبان ۱۳۸۸) در قطار یوسکی اکسپرس حمله انتحاری مارس ۲۰۱۰ (اسفند ۱۳۸۸) به متروی مسکو حملات فوریه ۲۰۱۱ (بهمن ۱۳۸۹) به فرودگاه دامادیه‌داوا در مسکو و دو بمب‌گذاری

اما پس از آن حضور امارت قفقاز در روسیه و میزان فعالیت آن تحت تاثیر کامل تحولات خاورمیانه قرار گرفت.

امواج جهاد سوریه

خیزش سوریه که در مارس ۲۰۱۱ (اسفند ۱۳۸۹) آغاز شد به سرعت سوریه را به مقصدی برای جهادی‌های خارجی تبدیل کرد و اخبار مطبوعات روسی و غربی به طور مرتب از حضور چینی‌ها در سوریه حکایت داشت. در واقع در نتیجه جنگ سوریه و با فراخوان گروه‌های اسلام‌گرا مانند القاعده و داعش که در آن ناحیه فعال بودند چهره اسلام‌گرایی چچن به نحوی بنیادین تغییر کرد. تا اواخر سال ۲۰۱۱ (۱۳۹۰) و اوایل سال ۲۰۱۲ (۱۳۹۱) صدها جنگجوی خارجی به نبرد سوریه پیوستند که شمار بزرگی از اهالی روسیه و دیگر بخش‌های اوراسیا در میان آن‌ها بود. جنگجویان چچن به صف نخست مقاومت اسلامی بر ضد رژیم بشار اسد پیوستند و تا سال ۲۰۱۳ (۱۳۹۲) بر اساس گزارش‌ها رهبری دست‌کم سه گروه جهادی مستقر در سوریه را "امیران" چچنی اهل قفقاز شمالی بر عهده داشتند. از جمله گروهی به رهبری ترخان باتیراشویلی (مشهور به ابوعمر الشیشانی) که یک چچنی اهل گرجستان بود.^۸ این جناح‌ها مانند دیگر عناصر اسلام‌گرا در سوریه و ورای مرزهای آن سپس در منازعات بالاکرفته برای سلطه بر اپوزیسیون سوریه گرفتار شدند که آن زمان بین القاعده و اپوزیسیون - که یک دوره وابسته القاعده بود - درگرفته بود.

در این کشمکش ایدئولوژیک وفاداران به امارت قفقاز دست‌کم در ابتدا به القاعده گرایش داشتند. امارت قفقاز و داعش اختلاف‌های زیادی از نظر ساختار ایدئولوژی و رویکردشان در جذب نیرو و اعمال خشونت داشتند. از نظر عملیات نیز این گروه‌ها متفاوت بودند و امارت قفقاز به قول اورخان جمال کارشناس محلی همچون یک "دولت شبانه" با یک ساختار نظامی محض عمل می‌کرد. در حالی که داعش رویکرد "دولت روز" را داشت و از تمام خانواده‌ها می‌خواست به آن بپیوندند.^۹ اما این فاصله به مرور کمتر شد.

یک نقطه ورود برای داعش

در تیرماه ۱۳۹۳ ابوبکر بغدادی رهبر داعش روسیه و آمریکا را دو دشمن اصلی جهان اسلام خواند که هر دو "از سوی یهودیان بسیج شده‌اند".^{۱۰} اظهارها این نخستین‌بار بود که داعش چنین اهمیتی به روسیه می‌داد.

توجه داعش به روسیه مصادف شد با افول مشهود موفقیت‌های امارت قفقاز. در اسفند ۱۳۹۳ نیروهای امنیتی روسی عمروف را کشتند. جای او را علی ابومحمد الداغستانی گرفت که نخستین رهبر غیرچچنی امارت قفقاز و گویا هوادار القاعده بود.^{۱۱} اما دوره رهبری داغستانی کوتاه بود و تنها یک سال بعد نیروهای روسی او را هم کشتند. مرگ او همراه با افزایش اقدامات ضدتروریستی دولت روسیه تاثیرات جدی در تمام امارت قفقاز داشت. بنا به گفته آرتور عطایف کارشناس روس امارت قفقاز پس از داغستانی "دیگر رهبر کاریزماتیک نداشت و تامین مالی خود را کامل از دست داد". این بداقبالی بسیار عمیق بود و گروه نتوانست نیروی جدید استخدام کند و دچار ضعف روحیه شد.^{۱۲}

زوال این گروه به روایت جایگزین در قالب اسلام‌گرایی داعشی جاذبه بیشتری بخشید و داعش به تدریج امارت قفقاز را به همکاری جلب کرد و جانشین آن شد. منابع روسی می‌گویند که از سال ۱۳۹۲ داعش یک کارزار تبلیغی فوق‌العاده موثر را در روسیه و کشورهای همسایه برپا کرد که جوانان مسلمان دارای تحصیلات کم و محروم از حقوق شهروندی را هدف می‌گرفت. گروه داعش در این راه از نارضايتی‌های دیرینه اجتماعی بهره‌برداری کرد. مانند تبعیض قایل شدن نیروهای امنیتی روسیه بین افراد بر اساس مذهب و قومیت آنها. پرونده‌سازی و آزار مداوم و اغلب خشن اقلیت‌های قومی در روسیه. مسایلی که حس کین‌توزی نسبت به حکومت روسیه را تشدید می‌کند. از این‌روست که بنا به گزارش تفصیلی و تکان‌دهنده "اسوابودا" یک دیدبان حقوق بشر روسی صدها و چه بسا هزاران چچنی در زندان‌های روسیه به اتهامات واهی نگهداری می‌شوند و نیروهای امنیتی روس مرتب آن‌ها را به شکلی هولناک شکنجه می‌کنند.^{۱۳} در همان دوره ظهور ملی‌گرایی راست افراطی و نیز بیگانه‌هراسی در جامعه روسیه به احساس طردشدگی در میان مسلمانان روسیه افزوده است. تبلیغات رسانه‌های داعش زیرکانه بر این موضوعات دست گذاشت و از آن به عنوان ابزار جذب نیرو برای نفرت‌پراکنی بر ضد حکومت روسیه و ترویج ایده‌های پان‌اسلامیزم استفاده کرد. در همین حال داعش ماهرانه از عواطف عقیدتی برای استخدام افراد از خانواده‌های موفق و ثروتمند هم که هیچ گلیه‌ای از حکومت روسیه نداشتند بهره‌برداری می‌کرد.^{۱۴}

تاثیرات این رویکرد عمیق بوده است. زبان روسی پس از انگلیسی و عربی به سومین زبان پرطرفدار برای تبلیغات داعش بدل شده است. بنا به گفته ایگو مالاشنکو از مرکز کارنگی در مسکو داعش پیام خود را از راه "ده‌ها هزار حساب کاربری و سایت اینترنتی" منتشر می‌کند. از جمله آن‌هایی که به زبان روسی هستند. مانند شبکه اجتماعی پرطرفدار "آدنوکلاسنیکس" که نسخه روسی فیس‌بوک است. بنا به گفته مالاشنکو این شبکه‌های جذب نیرو به بخشی غیررسمی از "ساختار روسی اسلام‌گرایی" بدل شده است.^{۱۵} در سال ۱۳۹۴ حتا داعش انتشار مجله‌ای روسی‌زبانی با عنوان *ایستوک* (به معنای "منبع") را آغاز کرد.

از این روش‌های تبلیغی همچنین به عنوان ابزاری برای بسیج کردن استفاده می‌شود و مسلمانان روسیه که تحت تاثیر تبلیغات داعش قرار می‌گیرند به ترک کشور و پیوستن به "جهاد" در خاورمیانه ترغیب می‌شوند. برآوردهای موجود از شمار جنگجویان قفقاز شمالی در سوریه و عراق بسیار متفاوت است. از چند صد تا چند هزار نفر مدتی کوتاه پیش از مداخله روسیه در سوریه دولت روسیه مدعی شد بین ۶۰۰۰ تا ۵۰۰۰ جنگجو به داعش پیوسته‌اند اما چند هفته پس از ورود روسیه به جنگ این رقم به ۷۰۰۰ تن از کشورهای شوروی پیشین که بیشترشان شهروندان روسیه بودند افزایش یافت.^{۱۶}

تایید درستی ادعاهای دولت روسیه دشوار است. افزون بر این معلوم نیست تمام چینی‌هایی که در سوریه و عراق می‌جنگند مستقیم از منطقه قفقاز آمده یا از چینی‌های پراکنده در اروپا باشند. چنان که به نظر نمی‌رسد همه آن‌ها برای داعش می‌جنگند. بنا به گفته روزنامه‌نگاران آگاهی که از سوریه درباره داعش گزارش می‌دهند افسانه چینی‌ها به عنوان جنگجویانی خشن در خاورمیانه جداسازی حقیقت از افسانه را دشوارتر می‌کند. با وجود این شواهد مبتنی بر روایات صریح و روشن است: داعش نفوذی فزاینده در میان مسلمانان روسیه و هم‌کیشان آن‌ها در آسیای میانه دارد. در این میان مداخله روسیه در سوریه موجب تشدید احساسات ضدروسی در میان مسلمانان کشور شده است که بسیاری از آن‌ها پیش از این هم به خاطر سیاست‌های مسکو احساس محرومیت از حقوق شهروندی داشتند.^{۱۷}

سیاست شکست‌خورده

درباره شمار واقعی مسلمانان روسیه در داعش و دیگر گروه‌های افراطی که اکنون در سوریه و عراق فعال هستند هنوز پرسش‌های فراوانی وجود دارد. با وجود این روشن است که نفوذ داعش در خود روسیه رو به افزایش است. البته این وضع در صورت شکل گرفتن گروه افراطی دیگری یا زوال داعش ممکن است تغییر کند. اما این واقعیت که جامعه مسلمان روسیه اکنون مخاطبی پذیرا برای ایده‌های اسلامی افراطی است کاملاً آشکار شده است.

این واقعیت هم هویداست که دولت روسیه به خاطر شکل واکنش خود مقصر است. آن‌گونه که *نویا گازیپتا* یکی از معدود روزنامه‌های مستقل باقی‌مانده در روسیه افشا کرده است. دستگاه‌های اطلاعاتی متعدد روسی در کمک به جنگجویان اسلام‌گرا برای پیوستن به جهاد در سوریه نقش داشته‌اند.^{۱۸} دلیل آن هم این است که برای کرملین بیرون راندن جنگجویان به هر بهانه‌ای از روسیه کماکان بر از میان برداشتن دلایل واقعی و ریشه‌ای افراط‌گرایی مانند نابرابری اجتماعی و اقتصادی که به بیگانه شدن مسلمانان از حاکمیت کمک کرده چیرگی دارد.

این عوامل اجتماعی-اقتصادی اکنون با عوامل سیاسی ترکیب شده است. تصمیم دولت روسیه در ماه‌های اخیر برای مداخله در سوریه شاید تاثیر بیشتری بر افراطی شدن مسلمانان کشور داشته باشد. که نتیجه آن پیوستن شمار به مراتب بیشتری از مسلمانان روسیه به گروه‌های افراطی چه داعش چه گروه‌هایی مشابه آن است.

ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه خود را از رهبران جنگ با تروریسم جهانی جلوه می‌دهد. اما تا امروز بیشتر حملات هوایی نیروهای روسی در سوریه نه بر ضد داعش که بر ضد همه انواع مخالفان مسلح بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه بوده است. از جمله آن‌هایی که مورد حمایت غرب بوده‌اند. این مداخله بر شمار آوارگان سنی‌مذهب که پیش از این هم چشمگیر بود افزوده است و زمینه‌های به‌مراتب آماده‌تری برای افراطی‌سازی و بی‌ثباتی در منطقه فراهم کرده است. در این شرایط دشوار است که کرملین را یک شریک قابل اعتماد در جنگ با تروریسم ببینیم چه رسد به اینکه نقش رهبری آن را داشته باشد. در واقع به نظر می‌رسد که روسیه یک عامل بی‌ثباتی و افراطی‌سازی درون کشور خود و مناطقی بسیار فراتر از آن باشد. ❖

Journal of International Security Affairs

RECOMMENDED



BRIEF ANALYSIS

Tracking Anti-U.S. Strikes in Iraq and Syria During the Gaza Crisis

۳ ۶.۲۳ آء



Michael Knights ,
Amir al-Kaabi ,
Hamdi Malik

[\(/policy-analysis/tracking-anti-us-strikes-iraq-and-syria-during-gaza-crisis\)](#)



BRIEF ANALYSIS

Is Kataib Hezbollah Behind the Saraya al-Ashtar Claimed Attack on Israel?

۳ ۶.۲۳ آء



Michael Knights ,
Amir al-Kaabi ,
Hamdi Malik

[\(/policy-analysis/kataib-hezbollah-behind-saraya-al-ashtar-claimed-attack-israel\)](#)



BRIEF ANALYSIS

Nuclear Agency Chief Visits Iran: Expectations and Next Steps

۳ ۶.۲۳ آء



Simon Henderson

[\(/policy-analysis/nuclear-agency-chief-visits-iran-expectations-and-next-steps\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/trwrysm/\)](#) تروريسم

REGIONS & COUNTRIES

